

La renovació del Poblenou: una aproximació urbanística al districte d'activitats 22@bcn

TEXT

Ramón García-Bragado Acín
Gerent del Sector d'Urbanisme
de l'Ajuntament de Barcelona

Vertebrat al voltant de la Diagonal, oberta fins al mar i que comunica amb l'espai principal on se celebrarà el Fòrum Barcelona 2004, el Poblenou constituirà un pol d'activitat en un dels espais de centralitat més potents de la Barcelona metropolitana, tant per la seva activitat productiva com pel caire innovador de la seva mateixa concepció.

Barcelona ha estat sempre entre les ciutats capdavanteres de la Mediterrània, tant en l'etapa històrica de la revolució comercial com en la industrial. El segle XXI ens presenta la possibilitat d'ésser també entre les ciutats capdavanteres en l'àmbit de la nova revolució tecnològica, de la nova economia digital.

La Barcelona real, la xarxa de ciutats metropolitanes encapçalada per Barcelona, està canviant ràpidament la seva especialització productiva: dues tercers parts de les exportacions són béns d'intensitat tecnològica entre mitjana i alta. El futur de la nostra capacitat competitiva dependrà de la capacitat d'integració de les noves tecnologies i d'intensificar les activitats terciàries i industrials que desenvolupen la seva activitat productiva transformant la matèria primera, *informació*, en *coneixement* com a producte elaborat.

Barcelona actua com a servidor central d'una regió metropolitana amb diversos nuclis i com a capital de Catalunya, país fonamentalment urbà. Si vol mantenir el seu protagonisme econòmic i generador d'ocupació cal que intensifiqui la seva especialització en activitats d'alt contingut en coneixement, que seran en el futur aquelles d'on sortirà el major nombre de llocs de treball. La societat sustentada en el capitalisme industrial, en la transformació de la matèria, viu una revolució que té el seu epicentre en el saber i porta a una nova societat del coneixement. Una societat que s'organitza en funció del saber de què disposin les persones i que aquestes aportin a les organitzacions.

L'anomenat model Barcelona es basa en algunes línies de treball, de les quals podem destacar: l'obertura de la ciutat al mar; la regeneració del centre; la renovació, el reciclatge i la reutilització dels teixits existents; l'esponjament; les àrees de nova centralitat; la millora constant de les infraestructures, com a forma de vertebració entre barris. La renovació del Poblenou exemplifica la continuïtat i l'evolució del model en els anys a venir i ens permet plantejar-nos el repte d'integrar Barcelona en la nova economia digital.

El barri del Poblenou, antigament Sant Martí de Provençals i avui un districte més de Barcelona, té el seu origen històric en l'expansió de la ciutat els segles XVIII i XIX. Es va arribar a parlar del "Manchester català", una zona industrial basada en el sector tèxtil i posteriorment diversificada a sectors com el mecànic, el químic i el d'alimentació. El 1965 va suposar l'inici de la desindustrialització i de la situació actual. Entre 1963 i 1990, el barri va perdre 1.326 empreses industrials. En aquest procés es va convertir en una estructura urbana obsoleta.

Estem en el camí de dur a terme no solament la regeneració d'un teixit urbà ineficaç, sinó de transformar la zona i crear nous usos que permetin reconvertir l'espai en peça important de la xarxa ciutadana. Probablement es tracta de la darrera gran transformació urbanística possible a Barcelona. La indústria tradicional ja no es troba al Poblenou; fa temps que s'ha traslladat als polígons industrials i perifèries. Si abans l'empresa s'ubicava en funció de poder disposar de ser-

veis i infraestructures, situats a les vores dels rius, posteriorment s'ha anat separant de les ciutats, que ni la volien ni la necessitaven a prop. Avui, nous elements conformen el canvi en l'organització del treball: integració entre organització i tecnologies de la informació i de les comunicacions (TIC), la formació de xarxes de relacions i de cooperació que porten a empreses virtuals. Les estructures centrals s'aprimen amb un canvi important pel que fa al paper del territori. Es parla de la *nova economia digital emergent*.

Aquest nou conglomerat indústria - serveis ha de tornar a la ciutat, a la nova ciutat del coneixement. La normativa urbanística ha de permetre aquesta recuperació industrial i les polítiques econòmiques de promoció han de fomentar-la. Per què? Per mantenir la ciutat entre les primeres d'Europa, aconseguint nous treballadors en noves ofícines, amb bones comunicacions.

Per assolir aquest objectiu, per situar la ciutat en una bona posició, per competir amb altres poblacions europees en la nova societat tecnològica i, en definitiva, per millorar la qualitat de vida dels ciutadans, Barcelona està apostant per reforçar i assegurar el seus recursos pel que fa a capacitat productiva en dos àmbits de naturalesa diferent:

- Potenciant el desenvolupament del sistema d'infraestructures logístiques del Llobregat.
- Potenciant la transformació dels teixits industrials del nord, associats a les zones del Besòs i molt especialment del Poblenou.

Vertebrat al voltant de la Diagonal –oberta fins al mar i que ens comunica amb l'espai principal on se celebrarà el Fòrum Universal de les Cultures l'any 2004–, el Poblenou constituirà un pol d'activitat en un dels espais de centralitat més potents de la Barcelona metropolitana tant per la seva activitat productiva com pel caire innovador de la seva pròpia concepció.

Durant els anys 1998 i 1999 s'ha produït a Barcelona un interessant debat respecte del destí definitiu que s'ha de donar als sòls encara

qualificats com a industrials, que es calculen en 1.160.000 m² (l'equivalent a unes 115 illes de l'Eixample) en un àmbit de 198 hectàrees. Finalment, l'instrument resultant per aconseguir la transformació d'aquesta zona és la Modificació del Pla General Metropolità (PGM) per a la renovació dels sòls industrials del Poblenou, que va ser aprovada el 27 de juliol de 2000.

22@bcn és la nova clau urbanística amb què l'Ajuntament de Barcelona vol qualificar els usos i activitats als quals es destinarà el territori que s'ha de transformar al Poblenou. La proposta formulada elimina la restricció pròpia de la qualificació urbanística de sòl industrial (22) que el Pla General Metropolità atribuïa al Poblenou. Aquest fet, la creació d'una nova qualificació urbanística que engloba una gran diversitat d'usos per a tot el territori a transformar, en comptes de qualificar novament, parcel·la a parcel·la, amb les qualificacions existents, permet agilitar els processos de tramitació urbanística, pla-

Sani Codina

Eva Guillamet

La intervenció urbanística s'adreça a regenerar un teixit urbà ineficaç i a crear nous usos. A la imatge de la dreta, la zona de Diagonal Mar. Damunt d'aquestes línies, una de les antigues indústries del Poblenou, al carrer de Ramon Turró.

nificar la dotació i viabilitat d'execució de les noves infraestructures necessàries per a aquesta nova àrea d'activitat i estructurar la nova subzona 22@.

El Pla d'Infraestructures, per la seva banda, prioritza els criteris de sostenibilitat, incorporant al mateix projecte aspectes com ara el control de la contaminació acústica i l'estalvi energètic, a més de plantejar previsions relatives a la mobilitat, l'energia, les comunicacions, el cicle de l'aigua i la recollida i el reciclatge de residus. A més, està prevista la creació de noves zones verdes i equipaments ciutadans, d'acord amb les necessitats sorgides de la transformació.

La Modificació crea l'anomenada subzona d'activitats, clau 22@. Això vol dir que s'atorga la qualificació 22@ als sòls qualificats amb anterioritat com a zones industrials (22a). Així doncs, en la nova regulació del 22@bcn s'estableix una clara barreja d'usos, quedant limitats únicament alguns d'industrials i el d'habitatge. En definitiva, es permet la convivència en la nova subzona d'activitats ben diverses:

– D'una banda, l'ús *industrial*, llevat de les categories incompatibles i els usos vinculats als grans magatzems i transports. La mateixa filosofia del projecte implica que quedin fora de la zona les activitats industrials molestes, contaminants o perilloses. La classificació de les activitats industrials segons les Normes Urbanístiques del PGM es basa en categories que es diferencien segons el seu grau de compatibilitat amb l'habitatge.

“El Pla d’Infraestructures prioritza els criteris de sostenibilitat, incorporant al projecte aspectes com ara el control de la contaminació acústica i l’estalvi energètic, a més de plantejar previsions relatives a la mobilitat, l’energia, el cycle de l’aigua i la recollida i el reciclatge de residus”.

– També és possible la instal·lació d’*oficines*. Aquest ús és indispensable per fer possible la implantació de les noves activitats. S’admet en les operacions de transformació desenvolupades mitjançant plans especials, per tal de conduir la seva implantació als emplaçaments més adequats.

– L’*habitatge* és un ús que s’ha de protegir, però en determinades condicions. D’una banda, els habitatges dels edificis existents (n’hi ha 4.614) s’admeten de manera directa i sense cap tràmit de planejament. És a dir, la seva situació es regularitza. A més, l’ampliació dels edificis existents s’admet en el cas que es presentin agrupats conjuntament ocupant un front d’illa prou consolidat. Finalment, s’ha de destacar que les operacions de transformació destinaran obligatòriament un sostre corresponent al 0,3 m² sostre/m² sòl aplicat sobre la parcel·la a habitatge en règim de protecció. En el cas que es vulguin reutilitzar com a habitatges els edificis industrials existents, això serà també admissible en edificis que no superin el coeficient de 2,2 m² sostre/m² sòl, que estiguin inclosos en la relació d’edificis d’interès i compleixin els criteris que estableix la normativa.

– Es considera la possibilitat d’activitat *comercial*, excloent-ne les grans superfícies.

– Pel que fa als usos de caràcter *residencial*, es permet la implantació d’establiments hotelers, apartaments, habitatge de lloguer vinculat a les previsions de llocs de treball. És a dir, la provisió d’allotjament

temporal del personal que treballi a les empreses instal·lades a la zona i que es troba a la ciutat de manera temporal, per tal de facilitar la mobilitat a les empreses, facilitant la incorporació immediata dels treballadors gràcies a l’eliminació de la dificultat habitual que representa trobar allotjament de lloguer).

– Evidentment, també està prevista la provisió d’equipaments *sanitaris, esportius, de lleure*, i d’altres, compatibles amb els objectius del Pla i en funció de les necessitats del barri en produir-se la transformació. En cada Pla Especial caldrà sempre tenir en compte la necessitat de cessions per a equipaments i zones verdes.

L’EQUIPAMENT @

Cal assenyalar com a ús específic de la zona l’*equipament @*. Aquests equipaments estan relacionats amb les activitats @ i amb la concreció dels sòls que s’assignen a aquesta qualificació. La Modificació del PGM proposa la reconversió d’algunes qualificacions d’equipaments (7) en equipaments @ (7@), en els quals podran desenvolupar-se les activitats vinculades a la formació, la investigació i l’empresa. Aquests constitueixen una dotació específica per a la zona 22@ i han d’acollir l’acció investigadora i de difusió del coneixement que es desenvolupa en les col·laboracions universitat - empresa. El camp de la investigació i de la formació està cada cop més vinculat a les empreses i a la vegada a la universitat, de manera que moltes d’aquestes activitats es desenvolupen

Al Poblenou ja s’han anat introduint noves activitats industrials com a avançada del que serà en el futur el districte 22@. En la imatge, un taller de restauració de mobles.

Eva Guilamet

en un espai físic comú. És aquí on les reserves que es proposen poden representar un paper important. Els seus emplaçaments han estat seleccionats per la seva ubicació en posicions especials de l'estructura, que permet considerar-los com a equipament d'escala de ciutat.

Una vegada definits els usos disponibles a la zona, cal definir quines són les activitats que la Modificació qualifica com a activitats @, que són les que volem que prioritàriament s'instal·lin al Poblenou. Són aquelles activitats que es produeixen dins la subzona 22@ i que es consideren característiques del sector. Aquestes activitats plantegen requeriments urbanístics especials.

Les activitats @ es defineixen per la seva relació amb el nou sector de les tecnologies de la informació i les comunicacions, així com aquelles que, amb independència del sector econòmic al qual pertanyin, estiguin relacionades amb la investigació, el disseny, l'edició, la cultura, l'activitat multimèdia i la gestió de les bases de dades i del coneixement. S'inclou, en un annex a la normativa, la relació d'activitats que responen al concepte d'activitat @ i un mecanisme d'adaptació de possibles incorporacions futures. L'objectiu és impulsar la presència al nou districte d'aquestes activitats econòmiques.

La identificació d'aquestes activitats @ es justifica en tant que l'aprofitament de l'edificabilitat màxima prevista exigeix destinar el 0,5 d'edificabilitat (6.000 m aproximadament en el cas d'una illa tipus) a activitats d'aquesta naturalesa.

Alguns dels grups d'activitats que considerem @ i que destaquem de manera no exhaustiva són: TIC (informàtica, Internet, multimèdia, transmissió per cable, audiovisual), serveis (processament de dades, bases de dades, manteniment i serveis a noves empreses, activitats terciàries basades en el coneixement i que millorin la competitivitat) i centres de saber (universitats, equipaments culturals, centres d'investigació).

Per donar coherència als objectius urbanístics marcats per la Modificació del PGM es fa necessària la reurbanització dels sòls industrials del Poblenou per tal de dotar-los d'infraestructures adequades per a les empreses i activitats.

Per això s'ha aprovat un Pla Especial, per tal de concretar quines són les característiques bàsiques que hauran de reunir les diferents xarxes d'infraestructures i de serveis que s'han d'implantar en el procés de reurbanització, quina és la definició de les actuacions prioritàries en el conjunt del sector i quines han de ser les càrregues d'urbanització.

REDISSENY DE LES XARXES DE SERVEIS

Es preveu la dotació d'infraestructures per al sector, amb el redisseny del conjunt de xarxes de serveis i de les condicions d'utilització de l'espai públic, tenint en compte alguns elements essencials: establiment de criteris de sostenibilitat, amb previsió de prestació de serveis en règim de competència; nova consideració dels espais públics i privats com a suports de les infraestructures. La planificació i l'execució del Pla Especial d'Infraestructures per a la zona, que representa una inversió de més de 27.000 milions de pessetes, destaca la solució aportada per als serveis principals.

El Pla d'Infraestructures presenta propostes innovadores en la generació d'energia i l'ús eficient d'aquesta, d'acord amb la normativa de protecció del medi ambient actual. La xarxa de gas es renovarà i es completarà la cobertura que ofereix. Per a la xarxa elèctrica es preveu la construcció d'una subestació transformadora. Així mateix, es pro-

posa la construcció, després de la concessió municipal prèvia, d'una xarxa de climatització, amb aigua calenta i freda centralitzada. També es vol prioritzar l'aprofitament de l'energia solar.

Pel que fa a la xarxa de telecomunicacions, està prevista la instal·lació de tots els operadors de telecomunicacions existents en aquests moments i es treballa amb un sistema flexible que permet reservar espais per a futurs operadors.

El pla preveu modernitzar i completar les xarxes de subministrament d'aigua potable i de clavegueram. A més s'aprofitarà de manera racional per a usos compatibles l'aigua del freàtic existent al Poblenou.

El projecte preveu la construcció d'una xarxa de recollida pneumàtica d'escombraries, incorporant els elements i les tècniques que permetin el caràcter selectiu de la recollida. Es reforçaran les centrals de recollida existents i es construiran noves centrals de selecció per tal d'assegurar l'equilibri del sistema.

Coeficients d'edificabilitat

Concepte	Coeficient
Edificabilitat anterior (PGM1976)	2
Edificabilitat general (MPGM 2000)	2,2
Edificabilitat activitats @	+0,5 (2,7)
Habitatge de titularitat pública	+0,3 (3,0)
Coeficient complementari (*)	+0,2 (3,2)

Unitat d'edificabilitat: l'edificabilitat es mesura per metres quadrats de sostre que es poden construir per metre quadrat de sòl de parcel·la (m²st/m²).

() En àrees que impulsa directament l'Ajuntament (serveis tècnics, aparcaments i habitatge)*

Eva Guillamet

El quadre recull els nous coeficients d'edificabilitat previstos per la modificació del Pla General Metropolità. Damunt d'aquestes línies, una imatge de noves construccions a Diagonal Mar.

Les activitats @ es defineixen per la seva relació amb les TIC i amb la investigació, el disseny, la cultura, la creació multimèdia i la gestió del coneixement.
A la fotografia, instal·lacions d'un estudi de so.

Eva Guillaumet

El tractament de l'espai públic i l'espai privat transmet la metodologia que s'està aplicant a altres zones de la ciutat. El principi general del pla és que per l'espai públic només han de passar les infraestructures de transport (xarxes troncal de telecomunicacions i mitjana i baixa tensió elèctrica), mentre que la xarxa de distribució i les instal·lacions i equipament de les xarxes (estacions transformadores, centres nodals, etc.) van sempre a l'interior de l'espai públic. Un tractament similar s'aplica al sistema de càrrega i descàrrega, que es fa en molls a l'interior de les illes, i als punts de recollida d'escombraries. El Pla preveu un sistema mixt de galeries de serveis i canalitzacions per aconseguir la màxima eficiència del sistema de canalització. Les galeries són transversals als carrers i estan destinades a connectar les illes entre si i facilitar espais de maniobra de les instal·lacions.

Un aspecte fonamental per aconseguir una implantació modèlica de les infraestructures a la zona és el transport i la mobilitat. Es pretén que en un horitzó de deu anys el 48% de les persones que es desplacin al Poblenou ho facin en transport públic; el 29%, en transport privat, i el 23%, utilitzant altres sistemes. Pel que fa al trànsit rodat, s'estableix un sistema de jerarquització de les vies del Poblenou, diferenciant les vies primàries i les secundàries. Pel que fa a la gestió del trànsit, es proposa un sistema intel·ligent centralitzat que actui sobre la semaforització i la senyalització variable. El sistema d'aparcaments es configura com a sistema mixt gestionat pel sector privat quant a l'aparcament per a residents i treballadors i com a sistema més flexible pel que fa a l'aparcament de rotació i visitants.

Per tal d'aconseguir l'execució de la transformació del Poblenou, l'Ajuntament preveu una sèrie d'instruments de planejament de desenvolupament que han de servir d'eines operatives de les actuacions de transformació –els plans especials de reforma interior–, definint per a aquests les condicions fonamentals d'aprofitament i el règim de càrregues urbanístiques, i han de fer possible la participa-

ció de la comunitat en les plusvàlues que genera el planejament i, d'altra banda, la distribució equitativa de beneficis i càrregues.

Aquests plans han de seguir alguns criteris mínims per ser presos en consideració. El criteri bàsic per delimitar les operacions de transformació és que l'àmbit de planejament compregui una illa tipus Eixample o una illa definida per un passatge. Aquest àmbit de planejament s'haurà d'ajustar en funció de l'existència de fronts consolidats i edificis industrials que poden ser-ne exclosos. S'ha d'assenyalar que en cap cas no s'exclou la iniciativa pública.

Cal recordar, però, que a aquest planejament –orientat directament a la transformació del sector, una gran operació de reforma interior, pautada en el temps, que suma operacions integrades i aïllades, de desenvolupament successiu– s'hi afegeix la necessitat de permetre continuar desenvolupant, fora dels àmbits de transformació delimitats, els usos de tipus industrial admesos actualment, amb les condicions necessàries per assegurar que no incideixen negativament sobre el nou entorn proposat.

SISTEMA FLEXIBLE DE PLANEJAMENT

La complexitat de la transformació obliga a definir un sistema flexible de planejament derivat que inclou les operacions que preveu impulsar directament l'Ajuntament. Es tracta d'operacions que busquen la transformació física del territori per a la creació de nous elements d'estructura urbana o per possibilitar la implantació d'activitats que puguin tenir un paper estratègic en la creació de noves dinàmiques en el sector. S'han delimitat sis àmbits de transformació: Llacuna, Campus Audiovisual, Parc Central, Pujades - Lull (Llevant), Pujades - Lull (Ponent), Pere IV - Perú. Com que es tracta d'operacions que tenen un paper important en la definició de l'estructura del sector, es determina que els plans especials de desenvolupament d'aquests àmbits seran promoguts per iniciativa públi-

“Un aspecte fonamental per aconseguir una implantació modèlica de les infraestructures a la zona és el transport i la mobilitat. Es pretén que en un horitzó de deu anys el 48% de les persones que es desplacin al Poblenou ho facin en transport públic”.

ca. Aquest plans defineixen una estructura potent del sector que determina un alt nivell de legibilitat i qualitat urbana. Desenvolupen àrees especialment sensibles del Poblenou que, a través del planejament i la gestió pública, han d'actuar de motors en la transformació del barri, de condensadors urbans i de llocs emergents identificables que ajudin a llegir aquesta part de la ciutat. Contribueixen a obtenir grans peces de verd i equipament, localitzades estratègicament, que juntament amb les existents, configuren un sistema complet i complex en tot el territori. La transformació d'aquestes àrees cal desenvolupar-la de forma progressiva i adaptada a les preexistències, per tal de no produir incidències traumàtiques en els usos actuals.

Les tasques d'elaboració d'aquests sis plans d'iniciativa pública han estat encarregades a sis equips de professors de la Universitat Politècnica de Catalunya, tenint en compte el seu caràcter innovador

i de referent pel conjunt del Poblenou. Els directors dels equips i responsables dels treballs han estat els professors Beth Galí (Campus Audiovisual); Eduard Bru (eix del carrer Llacuna); Manuel de Solà Morales (Parc Central); Oriol Clos (eix de Llull – Pujades, llevant); Enric Serra (eix de Llull – Pujades, ponent); i Maria Rubert i Josep Parcerisa (Perú – Pere IV).

PROMOCIÓ DE SOSTRE PRODUCTIU

L'Ajuntament de Barcelona ha aprovat inicialment (2 i 8 de març) els dos primers plans d'iniciativa pública, que es corresponen als sectors Llull-Pujades Llevant i Perú-Pere IV, respectivament. En conjunt, transformen més de 100.000 m² de sòl que permetran la promoció de 300.000 m² de sostre per activitats productives, dels quals, com a mínim, 55.000 m² es destinaran a activitats @. Aquest nou sostre permetrà absorbir una part important de la demanda de sostre productiu en la ciutat, que es caracteritza per una presència important d'empreses de noves tecnologies que sol·liciten productes immobiliaris de qualitat, singulars, tecnològics i flexibles.

La gestió dels dos plans permetrà, així mateix, la promoció de 350 habitatges amb algun règim de protecció, sobre sòls de titularitat municipal, dels quals un mínim del 25% ho seran en règim de lloguer, i l'obtenció de més d'11.000 m² de sòl per fer nous equipaments.

En definitiva, la nostra ciutat ha demostrat en els darrers vint anys la seva capacitat per transformar i regenerar extenses zones de la ciutat que han quedat obsoletes o envellides, aportant un nou impuls urbà a sectors que havien perdut la seva vigència i que feien perillar la cohesió de la ciutat. Barcelona ha fet de l'espai públic una important eina per a la vitalitat dels barris de la ciutat. L'impuls públic ha estat acompanyat de la implicació del sector privat, la qual cosa ha fet comuns els objectius.

Després dels Jocs Olímpics del 1992, on la prioritat va ser la creació de nous serveis viaris metropolitans, la recuperació de zones marginals de la ciutat i les infraestructures mediambientals, tenim l'experiència necessària per assolir amb èxit els nous reptes per al segle XXI.

El projecte 22@bcn és el resultat de dos anys d'intensos debats sobre el destí del Poblenou i representa satisfer un deute històric de la ciutat amb el barri, preservant el caràcter productiu de la zona però impulsant la seva modernització i incorporació harmònica a la resta de la ciutat. Amb aquesta actuació, que es complementa amb la regeneració i renovació del front litoral en la zona del Besòs –espai principal on se celebrarà el Fòrum Universal de les Cultures l'any 2004–, volem aconseguir que aquest pol d'activitat esdevingui un dels espais de centralitat més potents de la Barcelona metropolitana tant per la seva activitat productiva com pel caire innovador de la seva pròpia concepció.

Enrique Marco

L'estudi de disseny de Javier Mariscal, exemple característic i ben conegut de l'activitat econòmica que es vol impulsar al districte 22@.